

LEVEN IN LOCKDOWN

HOSPICE

Een plek voor je laatste verjaardag

Hospice Bardo probeert in de pandemie de humane stervensbegeleiding in stand te houden. „Als iemand zijn hondje nog wil zien, dan kan dat.”

Door onze redacteur **Jos Verlaan** Foto's **Olivier Middendorp**

Corrie mocht het nog meemaken, in hospice Bardo in het Noord-Hollandse Hoofddorp. Haar verjaardag, Kerst en ook nog de jaarwisseling. 89 jaar werd ze vorige maand, vlak na de invoering van de laatste lockdown. En ze waren er allemaal: haar kinderen, de kleinkinderen en drie achterkleinkinderen. Niet allemaal tegelijk, maar twee aan twee aan haar bed, vanwege de coronamaatregelen. Van haar laatste verjaardag had ze extra genoten, ze kreeg haar lievelingseten. Maar vermoeiend waren die dagen ook. „Middernacht en de jaarwisseling zelf heb ik niet meer gehaald.”

Dat buiten het hospice de coronapandemie voortwoedt, was aan haar niet voorbij gegaan. Drie keer moest ze getest worden, omdat personeel besmet bleek. „Een prik in de neus”, verder niet”. En ja, dat dokters en verpleegkundigen mondkapjes dragen, was haar wel opgevallen: „Maar dat is voor de veiligheid van ons allemaal.”

Corona legt een enorme druk op de ziekenhuizen, de verpleeghuizen en de thuiszorg. En op de 280 hospices waar patiënten hun laatste levensfase én hun dood beleven. Iedereen is er alert op uitbraken, onder bewoners of personeel. Maar er is ook onwennigheid over die andere omgang met el-

kaar. „Contact en communiceren zijn basisvoorwaarden in de palliatieve zorg”, zegt Christiaan Rhodius, arts in Bardo. „En dat schuurt nu. Want ik zie bij bewoners wel de tranen, maar niet het bijbehorende gezicht.”

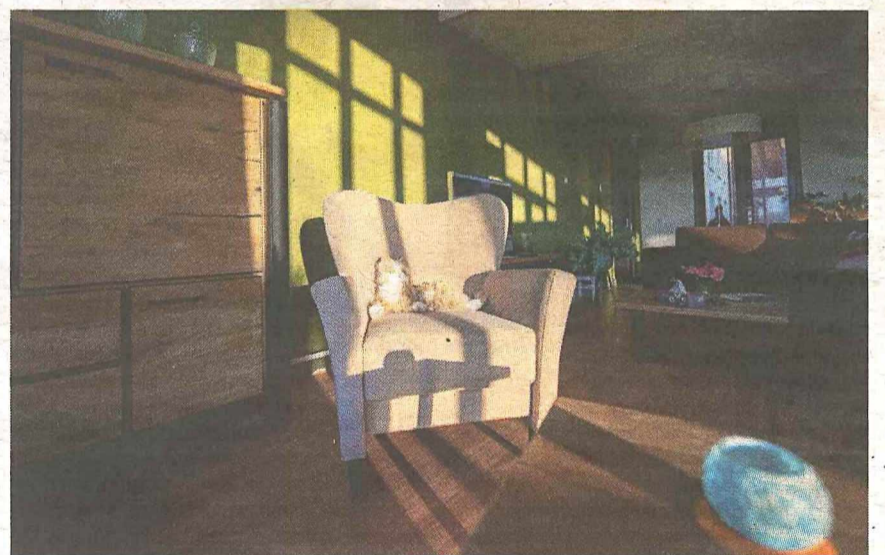
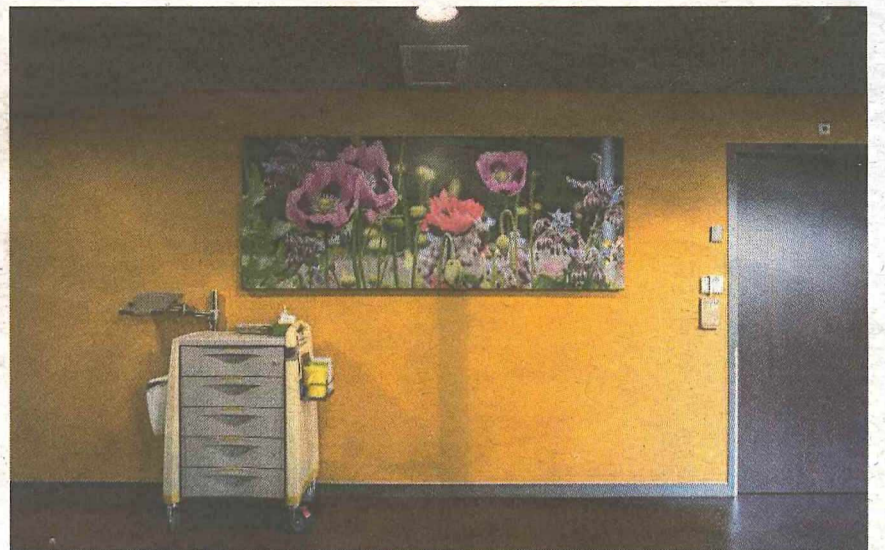
Vorig jaar overleden in Nederland zo'n 157.000 mensen, van wie zo'n 10.000 tot 12.000 in hospices zoals Bardo. Op een plek waar veiligheid en geborgenheid centraal staan bij de laatste levensfase en het sterven.

Voor de patiënt, en voor de naasten: partner, familie, goede vrienden. Dat was vóór corona het uitgangspunt.

„Dat is nog steeds zo, alleen anders, complexer”, zegt Rhodius. „We hebben nog steeds regelmatig coronaoverleg. Over hoe om te gaan met isolatie van bewoners. Hoe er gewaakt kan worden in de laatste uren. Of en hoe bezoek geregeld moet worden van familieleden die net terugkomen uit een oranje gebied.”

De pianist komt niet meer

En dus is het is stil in de vleugel waar Corrie verblijft. De huiskamer is nagenoeg verlaten, want bezoekers mogen er niet komen. De piano staat er nog, maar de pianist is sinds de lockdown niet meer geweest. In de centrale keuken, waar normaal gesproken vrijwilligers koken, is het rustig. Maaltijden worden door een cateraar aangeleverd.

Over deze serie

NRC doet deze winter verslag van het leven in lockdown. Wat gaat door en hoe?

In deze aflevering: Hoe gaat het hospice om met de pandemie en de lockdown?

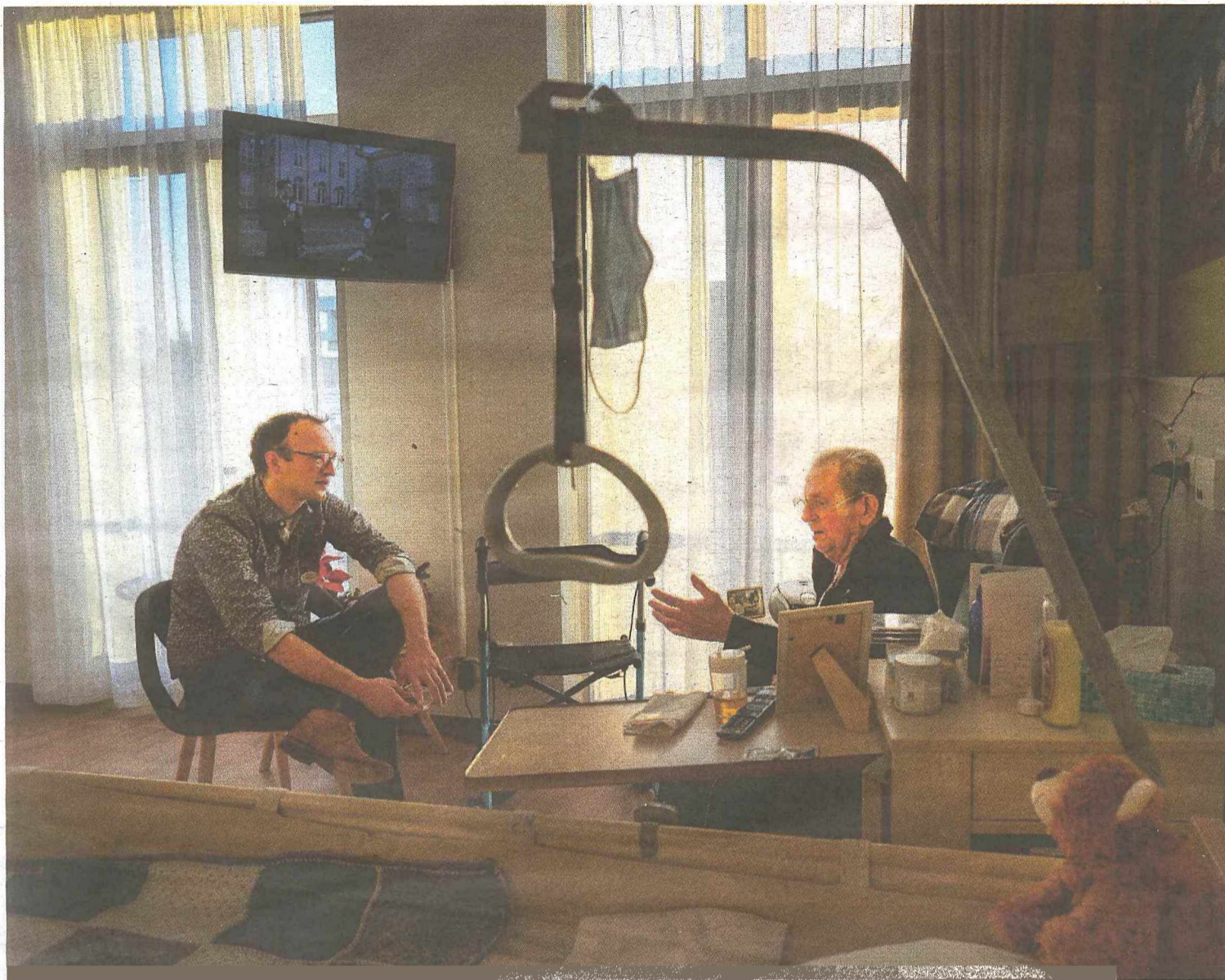
Advertentie

ONTDEK DE DIGITALE SCHATKIST VAN NRC

Doorzoek alle artikelen **vanaf 1 oktober 1970** in het NRC-archief op onderwerp of op datum.

Ga naar nrc.nl/archief

Hospice Bardo in Hoofddorp, dicht bij Schiphol. Tijdens de coronapandemie moet de humane stervensbegeleiding in stand worden gehouden.

zaamheid voor een corona-uitbraak onder het personeel. Dat zou de zorg voor de terminale bewoners in gevaar brengen. Daarom heeft Bardo een eigen teststraat en er zijn er nauwe contacten met zorginstellingen in de regio om de zorg te waarborgen.

Via de thuiszorg

Bardo krijgt steeds vaker nieuwe patiënten via de thuiszorg, die door personeelsgebrek de vereiste zorg niet meer kan leveren. Maar de oversterfte als gevolg van corona (in 2020 15.135 meer sterfgevallen dan verwacht) heeft niet tot significant meer aanmeldingen in de hospices geleid. Onbekendheid met de gang van zaken in een hospice is een oorzaak, aldus Koops. „Mensen denken, ten onrechte, dat ze hier als gevolg van het coronabeleid geen bezoek mogen ontvangen, hun familie niet meer mogen zien.”

Bardo krijgt steeds vaker nieuwe patiënten via de thuiszorg, die te weinig personeel heeft

Of, vult arts Rhodius aan, „er is toch nog het oude vertrouwen in verder behandelen. Dat artsen in een ziekenhuis toch nog wel een oplossing vinden.” 30 tot 40 procent van de mensen met corona op een intensive care overlijdt daar ook. Dan is de vraag aan de orde hoe je vorm moet geven aan zorg in de laatste levensfase. Als dan het zien van je lievelingshond belangrijk is, kun je beter buiten de IC aan corona overlijden. Anders, humaner.”

Het hospice als alternatief voor sterven in een ziekenhuis wordt genoemd in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet-Rutte IV, dat maandag op het bordes stond. Maar de praktijk is vaak weerbarstiger. „Vorige week namen we nog een patient op uit een ziekenhuis. Maar voor hem was het te laat”, aldus Rhodius. „Artsen hebben soms te laat door dat de situatie om een andere behandeling vraagt. Ook als de patiënt dat zelf al lang door heeft. Het besef dat doodgaan niet bij ziekte, maar juist bij het leven hoort, is er nog niet bij iedereen.”

In 't Trefpunt, de ontmoetingsruimte voor bewoners en hun naasten, is het ook stil. Want bezoekers mogen daar tijdens de lockdowns niet komen. „We willen zoveel mogelijk onnodige bewegingen in de gangen en de entree voorkomen”, zegt directeur Simone Koops, directeur-bestuurder van Bardo. „Om besmetting van bewoners én zorgpersoneel tegen te gaan. Want die zorg mag hier niet stilvallen.”

Daarom is zelfs het ritueel van uitgeleide doen naar de hoofdingang als een overleden bewoner wordt opge-

haald, aangepast. Dat gaat nu vaak 'achterom', via de tuindeur van de benedenwoningen. Terwijl de meeste bewoners niet eens besmet binnenkomen. Voor besmette personen bestaan speciale corona-afdelingen. Wie naar een hospice als Bardo wil, wordt vooraf getest, om uitbraken te voorkomen.

Maar daarmee blijft corona niet buiten de deur. Om de hoek in de gang van Corries kamer ligt Marianne. Zij kwam coronavrij binnen, maar raakte besmet door haar man. Marianne en haar familie blijven welkom.

Ze komen binnen via een terrasdeur aan de achterkant. Personeel kleedt zich om in een sluis bij haar kamer.

Werkdruk

De werkdruk in Bardo ligt hoger, al was het maar omdat het aantal vrijwilligers in de hospices het afgelopen jaar met 16 procent is afgenomen, zo blijkt uit enquêtes van de Associatie Hospicezorg Nederland (AHZN). Het aantal betaalde zorgmedewerkers bleef gelukkig op peil. Want palliatief zorgpersoneel is heel specifiek opgeleid en werkt in kleine,

gemotiveerde teamverbanden, zegt Koops. „Dus van uitstroom, zoals in ziekenhuizen of de thuiszorg, merken we hier nauwelijks iets.”

Maar het personeelsbestand is beperkt en roosters blijven dus kwetsbaar, zodra medewerkers in quarantaine moeten. Tel daar de coronamaatregelen bij op en dan wordt het beeld dat er sinds de corona-uitbraak minder hospicecapaciteit beschikbaar is. Een vijfde van de bij de associatie aangesloten hospices moest zelfs een tijdelijke opnamestop invoeren. En dan nog is er de permanente waak-

SUBSIDIE WONINGEN BEVINGSGBIED

Niet genoeg geld voor iedereen, loketten stromen over

Bij de loketten waar Groningers subsidie kunnen aanvragen voor achterstallig onderhoud aan hun huis ontstond chaos.

Door onze correspondent
Mark Middel

GRONINGEN. Maandagochtend om twintig voor negen was de rij voor haar al honderd mensen lang. Even later stonden er achter haar nog eens honderd mensen. Mayke Zandstra wilde die ochtend net als tienduizenden andere Groningers een subsidieaanvraag doen voor de verbouw van haar woning. „De eerste mensen

stonden al om half zeven voor het gemeentehuis in Winsum”, vertelt ze. „Ik was na 2,5 uur aan de beurt. En totaal verkleumd.”

Zelf vond ze het wachten niet erg, wel dat er vooral ouderen in de kou buiten stonden. Met rollators, klapstoeltjes en op krukjes. Zandstra: „Een oudere man in de rij is zelfs twee keer omgevallen.”

Wat iedereen zag aankomen, gebeurde maandagochtend: enorme rijen voor de aanvraag van subsidies in het Groningse bevingengebied. Onder het motto wie het eerst komt, wie het eerst maalt ging om 9.00 uur het subsidieloket voor de verduurzaming en verbetering van huizen open. Ruim 50.000 huishoudens komen ervoor in aanmerking, maar er is maar budget

voor zo'n 30.000 huishoudens. In de Tweede Kamer werd al gevraagd om meer geld, maar dat kwam er niet.

Bij verschillende gemeentehuizen stonden lange rijen. Ook online konden mensen een aanvraag doen. Op het toppunt waren er 50.000 wachtenden voor het online loket volgens het Samenwerkingsverband Noord-Nederland dat de aanvragen afhandelt.

Bewoners van het aardbevingengebied wiens huis niet versterkt hoeft te worden vanwege de aardbevingen kunnen aanspraak maken op 10.000 euro subsidie voor achterstallig onderhoud. Omdat tienduizenden bewoners in Groningen jarenlang in het ongewisse bleven over wat er met hun huis zou gaan gebeuren, hebben

velen in die tijd geen onderhoud gepleegd aan hun huis. In november 2020 besloten de regio en het Rijk deze mensen tegemoet te komen.

Staatsloterij

„Het is beschamend”, zegt burgemeester Adriaan Hoogendoorn (ChristenUnie) van de gemeente Midden-Groningen. „Als je zegt wie het eerst komt, wie het eerst maalt dan krijg je dit soort taferelen. Dat is niet oké.”

„Er is altijd van uitgegaan dat 70 procent van de mensen een aanvraag zou indienen”, zegt Hoogendoorn. „Maar die aanname klopt niet en de afgelopen maanden hebben we vanuit de regio vaak aangegeven dat er niet genoeg geld is.”

Nadat mensen urenlang buiten in

de rij of achter hun computerscherm hebben gewacht, is nog lang niet zeker of ze bij de eerste aanvragers zitten. „Er is nu een Staatsloterij georganiseerd”, zegt Hoogendoorn. „Dit heeft niks te maken met de rechtsgelijkheid die bij de overheid hoort.”

Bovendien is de frustratie in Groningen weer opgelopen met de aankondiging vrijdag dat de gaswinning wordt verduubeld, zegt Hoogendoorn. „Ik kan me niet voorstellen dat het nieuwe kabinet hier Oost-Indisch doof voor zal zijn. Als de nieuwe staatssecretaris Hans Vijlbrief (Mijnbouw, D66) een goede start wil maken, dan verhoogt het kabinet het subsidieplafond zodat alle aanvragen die aan de criteria voldoen worden gehonoreerd.”